

Van Volksunie (VU) naar Nieuw-Vlaamse Alliantie (N-VA)

Een analyse van de ideologische opvattingen van hun partijleden¹

Bram Wauters en Nicolas Bouteca

ABSTRACT: From Volksunie (VU) to New-Flemish Alliance (N-VA).
An Analysis of Ideological Attitudes of Their Party Members

The electoral rise of the Belgian regionalist party New-Flemish Alliance (N-VA) from scratch to the country's largest party is remarkable. We explore here to what extent the party has shifted in ideological terms compared to its less successful predecessor VU. We make use of party member survey data (a dynamic indicator of a party's position). We distinguish three factors that impact on parties' positions: institutional reforms, the influx of new members and changes in the internal power distribution. The results show a clear change: on each of the five policy dimensions (centre-periphery, socio-economic, moral-ethical, post-materialist and migration issues), significant differences could be found.

KEYWORDS: regionalist parties, party ideology, elections, party members, Belgium

---

1. Inleiding

De regionalistische partij N-VA (Nieuw-Vlaamse Alliantie) boekte bij de recente parlementsverkiezingen van 2010 en 2014 een ongeziene overwinning en werd zo de grootste partij van België. Deze steile opgang is opvallend. Vanaf de jaren 1980 ging het stemmenaantal van de VU (Volksunie), die wordt gezien als voorloper van de N-VA, gestaag achteruit tot ze in 2001 uiteindelijk uit elkaar viel als gevolg van interne tegenstellingen (Van Haute & Pilet, 2006; Wauters, 2005). Uit de restanten van de VU verrees de N-VA, een partij die aanvankelijk maar een beperkt electoraal succes kende en in haar voortbestaan bedreigd was. Geleidelijk kreeg de partij wel meer wind in de zeilen en bij de Vlaamse regionale verkiezingen van 2009 kon

N-VA 13 procent van de kiezers overtuigen. Een jaar later, bij de verkiezingen voor het federale parlement, werd ze zelfs de grootste partij van België met 28 procent van de Vlaamse stemmen (Abts, Poznyak & Swyngedouw, 2012). Ook bij de stembusgang van 2014 werd ze de grootste partij van het land en steeg ze tot 32 procent van de stemmen.

Volgens Beyens en collega's (2015) ligt de verklaring voor dit succes onder meer in het feit dat de N-VA een 'successor party' is die niet van nul af aan moest beginnen, maar kon verderbouwen op de restanten van haar voorganger, de VU. Het electoraat, de partij-activisten, de organisatie en de ideologie waren reeds voorhanden en maakten een succesvolle doorstart mogelijk.

Wij focussen hier op de ideologische dimensie in de omvorming van VU tot N-VA. Volgens Beyens en collega's (2015) is het bewijs voor programmatische continuïteit immers niet eenduidig. Op het sociaaleconomische terrein en met betrekking tot democratische vernieuwing vaart N-VA volgens hun analyse van de verkiezingsprogramma's een andere koers dan haar voorganger. Op het kernthema van Vlaams-nationalisten, de staats hervorming, treedt N-VA wel in de voetsporen van haar voorganger. Zeker dat laatste element is opvallend, omdat er zowel endogene als exogene factoren zijn die voor verandering zouden kunnen zorgen in de mate waarin men thema's benadrukt en de positie die men erover inneemt.

We gaan hier op zoek naar de mate waarin er ideologische continuïteit is tussen de VU en N-VA, maar we onderscheiden ons op twee vlakken van de analyse van Beyens en collega's (2015). Ten eerste focust het voorliggende artikel enkel op de ideologische dimensie, waardoor we systematischer en diepgaander te werk kunnen gaan en ons niet hoeven te beperken tot een kwalitatieve inschatting van de inhoudelijke evoluties op basis van een lezing van de partijprogramma's. We zullen proberen om de verschuivingen op een precieze (kwantitatieve) manier in beeld te brengen en een expliciet onderscheid te maken tussen positionele verschuivingen en verschuivingen in de mate waarin men aandacht heeft voor een thema. Verschillende auteurs stellen immers dat beide factoren, zowel positie als aandacht, van belang zijn om ideologische bewegingen te vatten (Bouteca, 2015; Harmel *et al.*, 1995; Janda *et al.*, 1995; Laver & Garry, 2000; Libbrecht, Maddens & Swenden, 2011; Meguid 2005; Rabinowitz & Macdonald, 1989). Zo zou het kunnen zijn dat een regionalistische partij haar positie ten aanzien van zelfbestuur niet verandert, maar er wel minder aandacht voor heeft.

Een tweede verschil met Beyens en collega's (2015) is dat we geen gebruik maken van partijprogramma's, zoals vaak wordt gedaan bij onderzoek naar partij-ideologieën (bv. Budge & Bara, 2001), maar van de opvattingen van partijleden. Op die manier krijgen we een betere inkijk in de buik van de partij. Partijprogramma's zijn doorgaans immers niet het product van de partij als geheel. Ze worden geschreven door een beperkte partij-élite (Marks *et al.*, 2007). De mening van de partijbasis is belangrijk, omdat partijleden het gezicht van de partij op het terrein vormen, waardoor

ze met veel kiezers in contact komen en zo naar een breed publiek uitdragen waar de partij voor staat (Scarrow, 2000). In het nadeel van partijprogramma's pleit dat ze een canvasfunctie hebben (Van Mierlo, 1989, pp. 63-64), waardoor minder populaire voorstellen niet worden opgenomen. Verkiezingsprogramma's worden onder meer opgesteld met de bedoeling om kiezers te lokken. Ze zijn een uitstalraam van de partij en daarom worden volgens sommige onderzoekers enkel die waren uitgesteld die vanuit het oogpunt van verkiezingen interessant zijn en die geen electorale handicap zouden kunnen betekenen (Marks *et al.*, 2007, p. 26). Verschillende academici liepen in het verleden niet hoog op met deze documenten. Ze werden onder meer als 'empty and meaningless' (Rose, 1984, p. 65), 'a farce' (Ostrogorski, 1964, pp. 138-139) en 'fatuities' (Schattschneider, 1942, p. 567) bestempeld. Ten slotte hebben partijprogramma's hun beperkingen qua vergelijkbaarheid. De ledenbevragingen waarop dit onderzoek gebaseerd is, laten toe om een partij op twee momenten in de tijd op exact dezelfde kwesties te vergelijken. Bij onderzoek dat gebruik maakt van partijprogramma's is het mogelijk dat de inschatting van bijvoorbeeld de positie op de sociaaleconomische breuklijn in jaar X gebaseerd is op uitspraken over pensioenen en in jaar Y op uitspraken over de personenbelasting.

De doelstelling van deze bijdrage is eerder beschrijvend. Op basis van ledenbevragingen willen we nagaan of er ideologische verschillen zijn tussen de VU in 2001 en de N-VA in 2012 en, zo ja, op welke dimensies. We zullen ons dus niet beperken tot het vraagstuk van regionale autonomie, zoals doorgaans het geval is bij onderzoek naar de ideologie van regionalistische partijen (Massetti & Schakel, 2013), maar we willen een volledig ideologisch profiel schetsen dat verschillende dimensies van partijcompetitie omvat. Daarmee willen we een bijdrage leveren aan het ontrafelen van het ideologische DNA van N-VA.

De structuur van het artikel ziet er als volgt uit. Eerst gaan we in op een aantal endogene en exogene factoren die tot ideologische verschuivingen konden leiden in de periode tussen het einde van de VU in 2001 en de N-VA in 2012. Dit maakt dat we verwachten dat er inderdaad ideologische veranderingen hebben plaatsgevonden. Daarna zetten we de methode uiteen en presenteren we de resultaten. Deze resultaten zullen uitgebreid verklaard worden in de conclusie. Dit alles moet ons toelaten om uit te maken of de N-VA op ideologisch vlak werkelijk op dezelfde lijn zit als de VU, dan wel op welke vlakken er verschillen zijn.

2. Factoren van verandering

N-VA is niet alleen de juridische opvolger van de VU, maar ook vanuit organisatorisch en ideologisch oogpunt is er sprake van een sterke continuïteit (Beyens *et al.*, 2015). Toch zijn er redenen om aan te nemen dat de partij vandaag verschilt van haar voorloper. Zeker op inhoudelijk vlak valt te verwachten dat N-VA, bekeken

vanuit het perspectief van de leden, het voorbije decennium (2001-2012) een gedaanteverwisseling onderging in vergelijking met de VU-periode. In onderstaande paragraaf baseren we ons daarvoor op de bestaande literatuur over ideologische veranderingen bij partijen in het algemeen en bij regionalistische partijen in het bijzonder. We vertrekken daarbij van de assumptie dat partijveranderingen (ook programmatische verschuivingen) het resultaat zijn van een combinatie van exogene (partij-externe) en endogene (partij-interne) factoren (Appleton & Ward, 1997; Bardi, Bartolini & Trechsel, 2013; Harmel & Janda, 1994; Verstraete, 2003). De belangrijkste exogene factor is een gewijzigde context. Voor de endogene factoren gaat het over partijgroei en interne machtsverschuivingen. Deze factoren kunnen ervoor zorgen dat er binnen partijen door leden andere thema's op het voorplan gebracht worden en dat er andere posities worden ingenomen op bestaande thema's. De theoretische verwachtingen die voortkomen uit deze literatuur zijn soms tegengesteld, maar op zich is dat geen probleem, aangezien we vooral willen aangeven of er redenen zijn om aan te nemen dat N-VA op ideologisch vlak verschilt van haar voorloper de VU.

Interne ideologische verandering kan in eerste instantie veroorzaakt worden door een **veranderende context**. Een nieuwe maatschappelijke context leidt tot nieuwe posities en tot andere problemen die op het voorplan treden. Politieke partijen trachten met hun programma immers in te spelen op de veranderende samenleving met nieuwe behoeften en problemen (Adams *et al.*, 2004; Budge, 1994; Mair, 1997, p. 49). Eenzelfde houding is te verwachten bij partijleden, die op basis van de veranderende omgeving nieuwe thema's zullen benadrukken en andere posities zullen verdedigen.

Met betrekking tot een regionalistische partij als N-VA is zeker de evoluerende institutionele omgeving belangrijk, met name het toekennen van meer autonomie aan de deelstaten. Zo toonden Massetti en Schakel (2013) aan dat de toenemende decentralisatie van bevoegdheden regionalistische partijen ertoe brengt om radicalere posities in te nemen op dit vlak. Als hun regionalistisch programma zo goed als verwezenlijkt is, zouden regionalistische partijen hun relevantie kunnen verliezen voor kiezers. De enige manier om dat probleem op te lossen is door hun programma aan te passen en nog meer autonomie te eisen en eventueel onafhankelijkheid in het vooruitzicht te stellen (De Winter, Gomez-Reino & Lynch, 2006; Elias & Tronconi, 2011). Dit komt overeen met de zogenaamde 'paradox van het federalisme' (Brancati, 2006; Erk & Anderson, 2009). Door de staat te hervormen probeert de regering spanningen tussen verschillende bevolkingsgroepen te pacificeren, maar daardoor groeien gemeenschappen nog verder uiteen en gaan ze op termijn nog meer autonomie vragen. Toenemende regionale autonomie leidt volgens deze auteurs tot het aanscherpen van het autonomiestreven.

Tijdens de periode van dit onderzoek nam de regionale autonomie aanzienlijk toe. De staatsvorming van 2001 en zeker die van 2010 hebben volgens som-

migen een copernicaanse revolutie veroorzaakt, waarbij de deelstaten, althans in budgettaire termen, voor het eerst belangrijker werden dan de federale overheid (Decoster & Sas, 2013, p. 6). De deelstaten verwierven in elk geval veel meer bevoegdheden in het decennium dat dit onderzoek overspant. Op basis van de literatuur kan men dus verwachten dat de N-VA-leden een radicalere positie zijn gaan innemen op communautair vlak.

Ideologische verandering kan, ten tweede, ook het gevolg zijn van de **groei van een partij met** nieuwe leden. Verschillende auteurs wijzen op het feit dat grote partijorganisaties minder in staat zijn om een ideologisch scherp profiel te bewaken dan kleine partijen (Panebianco, 1988, pp. 186-187). Grote partijen zijn minder strak te organiseren, waardoor ruimte ontstaat voor interne verschillen. Den Ridder (2014, p. 108) toonde dat empirisch aan voor de Nederlandse partijen: partijen met minder leden blijken eensgezinder dan grote partijen. Het valt dan ook te verwachten dat partij-ideologieën door een forse ledengroei veranderen en wellicht aan scherpte inboeten.

Niet alleen de controle op het ideologische profiel neemt af in groeiende partijen. De diversiteit aan meningen neemt ook toe als meer mensen lid worden van een partij. Regionalistische of nationalistische partijen zijn volgens de literatuur in hun oorsprong kleine nichepartijen die een extreme of niche-ideologie vertegenwoordigen (Adams *et al.*, 2006, p. 513). De inhoudelijke focus van een nationalistische nichepartij ligt daarbij oorspronkelijk vooral op het thema regionale autonomie, terwijl sociaaleconomische thema's veel minder sterk worden benadrukt (Masseti & Schakel, 2014; Wagner, 2011). Die nichestatus hoeft evenwel niet eeuwigdurend te zijn. Nichepartijen kunnen groeien en evolueren tot 'mainstream'- of 'catch-all'-partijen (Kirchheimer, 1966; Meyer & Miller, 2015, p. 260). Dat is ook zo voor regionalistische partijen (Dandoy & Sandri, 2007). Wanneer het ledenaantal fors groeit, valt te verwachten dat in de partij de inhoudelijke verscheidenheid zal toenemen. Als gevolg daarvan is het niet ondenkbaar dat de scherpe kantjes van de ideologie worden afgevlind en meer thema's worden benadrukt. Naast de originele focus op regionale autonomie ontstaat bijvoorbeeld meer ruimte voor sociaaleconomische thema's. Ook inzake standpunten over die thema's kunnen partijen verschuiven. Een onderzoek van Massetti en Schakel (2014) is in dat opzicht bijzonder relevant. Ze vinden dat regionalistische partijen met linkse opvattingen er meer radicale opvattingen op na houden inzake regionale autonomie, en omgekeerd zijn rechtse partijen meer gematigd in hun regionalistische eisen. Ze brengen evenwel een belangrijke nuance aan: dit verband is zeer sterk afhankelijk van de context, en meer bepaald van de economische status van de regio waarover het gaat. Regionalistische partijen in relatief arme regio's zullen zich linkser opstellen, terwijl regionalistische partijen in meer welvarende regio's, zoals Vlaanderen, eerder rechtse standpunten zullen innemen op sociaaleconomische thema's.

Op basis van ledenaantallen is N-VA van 2012 een totaal andere partij dan de VU van 2001. Op de vooravond van het uiteenvallen had de VU 11.500 leden, terwijl N-VA er in 2012 36.500 telde. Dit aantal bleef nadien trouwens enkel maar stijgen (Hooghe & Boonen, 2014). De partij groeide uit van een kleine speler binnen het Vlaamse partijlandschap die vocht voor zijn overleven tot de grootste partij van het land die deel uitmaakt van zowel de federale als de Vlaamse regering. Deze nieuwe status kan aan de basis liggen van meer 'mainstream'-posities en een breder palet van thema's die naar voren worden geschoven door de leden. Gelet op de karakterisering van Vlaanderen als welvarende regio, kan verwacht worden dat de ideologische aanpassing vooral een verschuiving naar rechts betekent.

Partijverandering kan ten slotte het gevolg zijn van **interne machtsverschuivingen**. In dit opzicht wordt vaak gesproken over facties of partijvleugels. Volgens Boucek (2009) kunnen facties drie functies hebben: ze kunnen gericht zijn op samenwerking (coöperatieve functie), functioneren als drukkingsgroep binnen de partij om bijvoorbeeld de inhoudelijke koers bij te sturen (competitieve functie) of aanleiding zijn tot het uiteenvallen van een partij (degeneratieve functie). Als een nieuwe factie de bovenhand krijgt binnen een partij, kan dit aanleiding geven tot een nieuwe partijkoers. Ook binnen de VU bestonden zeer duidelijke facties die bij het uiteenvallen elk hun eigen weg gingen. De meer radicaal-flamingantische factie van de VU (Vlaams Nationaal) kreeg het recht om de partij verder te zetten onder de naam N-VA, terwijl de meer gematigde sociaal-liberale elementen naar Spirit trokken, dat ondertussen niet meer bestaat (Deschouwer, 2009; Wauters, 2005). Het valt dan ook te verwachten dat de posities van N-VA in 2012 meer in lijn zullen liggen van de meer radicale partijvleugel uit 2001. Met andere woorden: ook de interne machtsverschuivingen doen vermoeden dat er wel degelijk inhoudelijke verschillen zijn tussen de VU en de N-VA.

3. Methodologie

We argumenteren eerst waarom werken met partijledendata een goede benadering is om de ideologische positie van een partij te bepalen. Daarna gaan we dieper in op de concrete uitvoering van de partijledenbevragingen.

3.1. *Partijledenbevragingen als instrument om partijposities te bepalen*

De ideologische oriëntatie van een politieke partij wordt meestal gemeten door een analyse van haar verkiezingsprogramma. Het *Comparative Manifesto Project* (CMP) is het bekendste project dat gebruik maakt van deze methodologie (bv. Budge &

Bara, 2001). Deze dataset bevat gegevens over verkiezingsprogramma's van partijen sinds 1945 in meer dan vijftig landen. De grote hoeveelheid informatie en het feit dat deze redelijk makkelijk toegankelijk is, maakt dat het een erg populair instrument is onder politieke wetenschappers.

Daarnaast zijn er evenwel heel wat andere manieren om de ideologische positie van een partij vast te stellen. Een 'expert survey' wordt bijvoorbeeld ook wel eens gebruikt. Hierbij wordt aan politieke wetenschappers en/of journalisten gevraagd om partijen te situeren op een aantal verschillende beleidsdimensies (Marks *et al.*, 2007). Nog een andere methode is een partij positioneren aan de hand van de kiezers die ze aantrekt. Dit kan bijvoorbeeld door kiezersbevragingen te analyseren (Mair, 2001). Het voordeel van deze methode is dat ze tegemoetkomt aan de vaak gehoorde kritiek op verkiezingsprogramma's die enkel de opvattingen van een kleine groep mensen aan de top van de partij zouden weergeven (Marks *et al.*, 2007, p. 27). Een nadeel is dat niet de partij als zodanig, maar de kiezers, die eigenlijk geen deel uitmaken van de partij, bevraagd worden (Mair, 2001, p. 15).

We schuiven in dit artikel een andere methode naar voren om de inhoudelijke positie van een partij te bepalen: een bevraging van partijleden. Anders dan verkiezingsprogramma's kunnen we zo vatten wat er leeft aan de basis van de partij, terwijl de bevrageden, anders dan bij kiezersonderzoek, wel een onderdeel vormen van de partij waarover uitspraken worden gedaan.

Er zijn twee redenen waarom de opinies van partijleden een interessante indicator zijn voor waar een partij voor staat: mechanismen van rekrutering en mechanismen van interne democratie.

Er wordt, ten eerste, in de literatuur aangenomen dat partijleden lid worden van een partij waarvan de standpunten overeenstemmen met hun persoonlijke overtuigingen (Van Haute & Carty, 2012). Dit wordt het principe van *self-selectie* genoemd; dit is de eigen keuze van een persoon om actief te worden in een welbepaalde partij (Katz, 2001). Omgekeerd zullen leden een partij verlaten als deze niet langer accuraat hun standpunten vertegenwoordigt. Op die manier trekt iedere partij andersoortige leden aan die van elkaar verschillen in hun opvattingen. Die verschillen in opvattingen weerspiegelen de positie die de partij inneemt. Dat maakt van partijledenbevragingen een zeer dynamische indicator van waar een partij voor staat, in de zin dat ze in staat zijn om snel evoluties te vatten en standpunten van partijen ook buiten verkiezingscampagnes kunnen meten.

Voor partijlidmaatschap wordt er niet enkel aan *self-selectie* door partijleden gedaan, maar ook aan *selectie* door politieke partijen. Partijen gaan immers ook zelf actief kandidaten en leden proberen te rekruteren en ze gaan daarbij op zoek naar leden met standpunten die overeenstemmen met de partijvisie. Partijen willen door de kiezer herkend worden aan de hand van hun partijprogramma, maar evenzeer aan de hand van de partij-ambassadeurs die die boodschap uitdragen (Scarrow, 1994). Zeker op lokaal vlak wordt die ambassadeursrol vaak door par-

tijleden vervuld; vandaar dat de partijleiding ervoor zorgt dat de standpunten van deze ambassadeurs zoveel mogelijk overeenstemmen met de visie van de partij.

Nochtans zijn er ook onderzoekers die stellen dat partijleden meer extreme standpunten zullen innemen dan de partijleiding. De befaamde wet van de curvilineaire dispariteit van May (1973) stelt dat partijleden in tegenstelling tot parlementsleden en partijleiders geen verantwoording dienen af te leggen aan de kiezers en geen compromissen met andere partijen moeten sluiten waarbij ze hun standpunten moeten milderen. Hierdoor zouden partijleden optreden als ideologische puristen (Aldrich, 1983). Hoewel deze redenering erg plausibel klinkt, ontbreekt het haar vaak aan empirische bewijskracht (bv. Holsteyn, Den Ridder & Koole, 2015; Kennedy, Lyons & Fitzgerald, 2006; Norris, 1995).

Een tweede mechanisme dat ervoor zorgt dat er overeenstemming is tussen de opinies van partijleden en de standpunten van een partij verwijst naar de toegenomen rol van partijleden in de interne partijbesluitvorming. Eerder stelden Aldrich (1983) en Miller en Schofield (2003) al dat partijleden een belangrijke rol spelen in het vastleggen van de ideologie van een partij. Dit belang is verder toegenomen in de laatste jaren, aangezien partijleden recent meer mogelijkheden hebben gekregen om de besluitvorming in de partij te beïnvloeden. In de meeste partijen kunnen partijleden nu de partijleider kiezen, de kandidatenlijsten mee samenstellen en hun zeg doen en hun stem uitbrengen op partijcongressen (bv. Cross & Blais, 2012; Cross & Pilet, 2015; Scarrow, 2000). In internationaal opzicht zijn Belgische partijen voorlopers geweest op dit vlak (Pilet & Wauters, 2014). Deze veranderingen hebben de impact van partijleden op de interne besluitvorming en op de programmatorische keuzes in het bijzonder doen toenemen. Critici stellen dat de partijleiding ondanks deze hervormingen nog steeds stevig de touwtjes in handen heeft. Dit neemt niet weg dat ze op zijn minst de mogelijke reactie van de leden in het achterhoofd moet houden. Veranderingen in de samenstelling en opinies van de partijbasis zullen zo hun invloed hebben op de partij-elite.

In vergelijking met andere methoden zijn er voordelen aan het werken met data van partijleden. We kunnen, zoals aangegeven, inschatten wat er leeft bij de partijbasis. Deze partijbasis speelt een belangrijke rol bij het uitdragen van de partijboodschap: als partij-ambassadeurs komen ze in contact met veel kiezers en ze bepalen zo mee het gezicht van de partij (Scarrow, 2000).

Verkiezingsprogramma's zijn, ten tweede, ook selectief. Minder populaire standpunten of moeilijke thema's komen minder of niet aan bod; concrete thema's wisselen van verkiezing tot verkiezing, wat de vergelijkbaarheid bemoeilijkt. Verkiezingsprogramma's hebben een canvasfunctie (Van Mierlo, 1989, pp. 63-64): ze worden opgesteld met de bedoeling kiezers te lokken. Ze zijn een uitstapraam van de partij en daarom worden volgens sommige onderzoekers enkel die waren uitgesteld die vanuit het oogpunt van verkiezingen interessant zijn en die geen

electorale handicap zouden kunnen betekenen (Marks *et al.*, 2007, p. 26). Bij de ledenbevraging is dit anders: alle door ons geselecteerde thema's (zie verder) werden voorgelegd. Verkiezingsprogramma's hebben ook hun beperkingen qua vergelijkbaarheid. De ledenbevragingen waarop dit onderzoek gebaseerd is, laten toe om een partij op twee momenten in de tijd op exact dezelfde kwesties met exact dezelfde formulering te vergelijken. Bij onderzoek dat gebruik maakt van partijprogramma's is het mogelijk dat de inschatting van bijvoorbeeld de positie op de sociaaleconomische breuklijn in jaar X voornamelijk gebaseerd is op uitspraken over pensioenen en in jaar Y op uitspraken over de personenbelasting.

3.2. *Partijledenbevragingen in VU (2001) en in N-VA (2012)*

Voor onze analyses baseren we ons op twee bevragingen van partijleden: in 2001 bij leden van de VU en in 2012 bij leden van N-VA.

In 2001 werd een postenquête uitgevoerd om te peilen naar het stemgedrag van VU-leden in het referendum over de splitsing van de partij en naar hun mening over een aantal beleidskwesties (Wauters, 2005). Op dat moment telde de VU 15.297 leden, waarvan op toevallige basis 750 leden werden geselecteerd voor deze bevraging. We gebruikten de Total Design Method (TDM) van Dilman (1978) om de responsgraad te verhogen: onder meer een aanbevelingsbrief door de partijsecretaris en het verloten van boekenbons onder de deelnemers maakten deel uit van deze aanpak. De vragenlijst werd ingevuld door 464 partijleden, wat een responsgraad van 62 procent betekent.

In de loop van 2012 werd een gelijkaardige postenquête uitgevoerd bij N-VA-leden. Er werden deze keer 1.500 leden geselecteerd uit het N-VA-ledenbestand. Ze ontvingen allen met de post een brief en een vragenlijst en ze hadden de keuze tussen hun antwoorden invullen op papier (89 procent van de respondenten deed dit) of online (11 procent deed dit). In totaal ontvingen we van 983 partijleden een ingevulde vragenlijst, wat een responsgraad van 65,5 procent betekent. Om onderverteenwoordiging tegen te gaan, werden de data gewogen op basis van geslacht en leeftijds categorie.

Door middel van een factoranalyse op de gegevens van VU- en N-VA-leden construeerden we vier schalen die elk een latente variabele meten op basis van een aantal items. Deze vier schalen lopen van 0 tot 10 en meten houdingen over communautaire thema's, moreel-ethische thema's, postmaterieële thema's en socio-economische thema's. De schaalscores werden voor elke respondent bepaald door de gemiddelde score te nemen op de items die laden op de beleidsdimensie waarover het gaat (zie bijlage) en die dan te herberekenen naar een score van 0 tot 10. We voegden zelf nog één dimensie toe waarover maar één vraag in de vragenlijst was opgenomen, met name het migratiethema.

Naast de posities die partijen innemen (en evoluties daarin) zijn we geïnteresseerd in het belang dat ze hechten aan thema's (de zogenaamde 'saliency' van thema's). In beide enquêtes werd aan de respondenten gevraagd om de vijf belangrijkste thema's voor de partij uit een lijst van twintig thema's te kiezen.

Om een inschatting te kunnen maken van de mate waarin ideologische verschillen toe te schrijven zijn aan interne machtsverschuivingen dan wel aan het toetreden van nieuwe leden, maken we een dubbele vergelijking. We vergelijken enerzijds, binnen de VU-leden, de leden van de partijfactie Vlaams Nationaal (N = 178) met de twee andere facties. Vlaams Nationaal is de factie die het ledenreferendum in de partij won en waaruit later N-VA ontstond. Anderzijds vergelijken we standpunten van nieuwe N-VA-leden met die van N-VA-leden die ook lid waren van de VU. We brengen alle resultaten samen in een vergelijkende tabel, zodat duidelijke conclusies kunnen getrokken worden.

4. Resultaten

We bespreken eerst de resultaten van de analyse van de programmatorische standpunten en daarna die van het belang van de verschillende thema's.

4.1. Positionele analyse

In Tabel 1 worden de inhoudelijke posities van VU-leden vergeleken met deze van N-VA-leden op vijf beleidsthema's. Op elk van deze vijf beleidsdimensies vinden we verschillen tussen N-VA- en VU-leden. Op basis hiervan kunnen we concluderen dat er grote inhoudelijke verschillen zijn tussen beide partijen en niet enkel op socio-economisch vlak zoals Beyens en collega's (2015) suggereren.

TABEL 1. Gemiddelde scores voor VU- en N-VA-leden op schalen van 0 tot 10 die positie op beleidsdimensies meten (Anova-test).

	VU	N-VA
Communautaire thema's	6,63*	6,87
Socio-economische thema's	6,94*	6,66
Postmaterieële thema's	5,81***	4,45
Migratiethema	3,38**	2,88
Moreel-ethische thema's	4,58***	5,22

*** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Inzake communautaire thema's zien we dat N-VA-leden een meer uitgesproken standpunt innemen dan VU-leden: met een gemiddelde score van 6,87 zijn ze sterkere voorstanders van meer Vlaamse autonomie dan VU-leden, waar het gemiddelde slechts 6,63 bedroeg. Deze hardere communautaire houding kan het gevolg zijn van de gewijzigde institutionele context. Zoals in het theoretische luik werd gesteld, kan de toegenomen regionale autonomie tussen 2001 en 2012 de vraag naar nog meer autonomie aanwakkeren. Ook het feit dat N-VA vooral ontsproten is uit de meest Vlaamsgezinde factie van de VU speelt mogelijk een rol.

Voor de andere beleidsdomeinen was de verwachting dat de N-VA zich door de 'catch-all'-strategie meer ter rechterzijde zal positioneren. Dat was immers de vaststelling die Massetti en Schakel (2014) deden voor regionalistische partijen in economisch welvarende regio's. Voor de N-VA blijkt dat inderdaad zo te zijn voor postmaterieële thema's, socio-economische thema's en het migratiethema. N-VA-leden vinden economie een stuk belangrijker dan levenskwaliteit, zijn op sociaaleconomisch vlak rechtser en verdedigen meer restrictieve standpunten inzake migratie.

De uitzondering wordt gevormd door moreel-ethische thema's. Inzake homohuwelijk en houding tegenover softdrugs nemen N-VA-leden significant progressievere standpunten in dan VU-leden. Waar de VU met 4,58 nog dichterbij de conservatieve pool zat, bevindt N-VA zich duidelijk meer in progressief gebied. Mogelijk is hier hetzelfde mechanisme aan het werk, namelijk dat N-VA opschuift in de richting van de Vlaamse 'median voter'; N-VA-leden zouden dan samen met de samenleving geëvolueerd zijn in meer progressieve richting op dit vlak. Zo vond bijvoorbeeld in 2009 bijna 70% van de Vlaamse kiezers abortus aanvaardbaar of helemaal aanvaardbaar (Deschouwer *et al.*, 2010).

Na deze algemene analyse tussen N-VA en VU maken we binnen die partijen twee deelanalyses. Binnen de VU maken we een vergelijking tussen leden van de factie Vlaams Nationaal (waaruit N-VA ontstond) en de andere facties. Binnen N-VA maken we een onderscheid tussen leden die lid zijn geweest van VU en nieuwe leden. Deze deelanalyses kunnen ons helpen om meer inzicht te krijgen in mogelijke verklaringen.

In Tabel 2 worden de gemiddelde scores op de schalen weergegeven en wordt aangegeven of de score significant verschilt van de score van de groep leden waarmee vergeleken wordt, in Tabel 3 wordt voor de significante verschillen de richting van het verschil aangegeven. Wanneer die overeenstemt met de algemene evolutie tussen N-VA- en VU-leden (tweede kolom als referentie), wordt dit in het vet aangeduid.

Voor de communautaire thema's zagen we eerder dat N-VA-leden meer gewonnen zijn voor Vlaamse autonomie dan VU-leden. Hier blijkt nu dat dit vooral komt omdat de factie Vlaams Nationaal op communautair vlak een scherper positie innam dan de andere facties (die in grote mate niet mee overstapten naar de N-VA).

De instroom van nieuwe leden binnen N-VA mildert dit een beetje: N-VA-leden die geen lid waren van de VU zijn minder uitgesproken voorstander van meer Vlaamse autonomie. De verschillen tussen N-VA en VU op communautair vlak zijn dus vooral te verklaren doordat de meest radicale vleugel van de VU (Vlaams Nationaal) overgebleven is in N-VA. De verschillen hadden nog groter kunnen zijn, ware het niet dat recent heel wat nieuwe leden zijn toegetreden tot N-VA die op communautair vlak minder verregaande standpunten innemen. Kortom, het lijkt erop dat we de verschillen op communautair vlak vooral kunnen verklaren door interne machtsverschuivingen, met name door de machtsovername binnen de partij door aanhangers van Vlaams Nationaal.

TABEL 2. Gemiddelde scores voor VU-leden (Vlaams Nationaal versus andere facties) en voor N-VA-leden (oud-VU-leden versus nieuwe leden) op schalen van 0 tot 10 die positie op beleidsdimensies meten (Anova-test).

	VU-leden		N-VA-leden	
	Factie Vlaams Nationaal	Andere facties	Lid geweest van VU	Nieuwe leden
Communautaire thema's	7,76 ***	5,80	7,14**	6,67
Socio-economische thema's	6,84 (ns)	6,98	6,89*	6,50
Postmateriële thema's	5,61 (ns)	5,89	4,63 (ns)	4,39
Migratiethema	2,72 ***	4,06	3,40**	2,80
Moreel-ethische thema's	3,81 ***	5,21	5,01**	5,52

*** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

TABEL 3. Samenvattende tabel voor de analyse en de analyses van posities op beleidsdimensies (Anova-test).

	N-VA (versus VU) = referentie	Vlaams Nationaal (versus andere facties in VU)	nieuwe N-VA-leden (versus oude leden)
Communautaire thema's	Hogere waarde	Hogere waarde	Lagere waarde
Socio-economische thema's	Lagere waarde	Niet significant	Lagere waarde
Postmateriële thema's	Lagere waarde	Niet significant	Niet significant
Migratiethema	Lagere waarde	Lagere waarde	Lagere waarde
Moreel-ethische thema's	Hogere waarde	Lagere waarde	Hogere waarde

De tweede dimensie is de socio-economische dimensie: N-VA-leden bevinden zich op deze dimensie rechtser dan VU-leden. Deze verschillen waren nog niet aanwezig in de VU, aangezien er op socio-economisch vlak geen significante verschillen optreden tussen aanhangers van Vlaams Nationaal en aanhangers van andere facties. De nieuwe leden verschillen wel significant van oudere leden. Dit kan een

verklaring vormen voor het opschuiven naar rechts van de N-VA. De groei van de partij lijkt een serieuze impact te hebben op de rechtserse koers van de partij op socio-economisch vlak.

Op de postmateriële dimensie, die standpunten weergeeft in het dilemma tussen ecologie en economische groei, hebben N-VA-leden een meer materialistische visie dan VU-leden, in de zin dat ze een grotere voorkeur hebben voor economische groei. Tussen de deelgroepen binnen respectievelijk VU en N-VA zijn er evenwel geen significante verschillen, wat het moeilijk maakt de beperkte (maar significante) verschuiving toe te wijzen aan bepaalde factoren.

Over het migratiethema zijn N-VA leden meer restrictief dan VU-leden. Binnen de VU waren leden van Vlaams Nationaal al meer restrictief dan andere VU-leden, en de nieuwe leden die N-VA heeft aangetrokken staan op hun beurt kritischer tegenover migratie dan wie al langer lid is. De evolutie op vlak van migratie kan dus zowel toegeschreven worden aan het feit dat Vlaams Nationaal zonder de andere facties overgegaan is in N-VA, als aan het aantrekken van nieuwe leden door N-VA. Hier ligt de verklaring zowel in de groei van de partij als in de gewijzigde factiedominantie.

Tot slot is er de moreel-ethische dimensie. N-VA-leden zijn op deze dimensie uitgesproken progressiever dan VU-leden. Opmerkelijk genoeg vinden we onder VU-leden precies het omgekeerde: aanhangers van Vlaams Nationaal zijn op moreel-ethisch vlak conservatiever dan andere VU-leden. De verschuiving tussen VU en N-VA doet zich dus vooral voor door het aantrekken van nieuwe leden die er op moreel-ethisch vlak meer progressieve standpunten op na houden dan N-VA-leden die ook al lid waren van de VU.

4.2. *Analyse van het belang van thema's*

Nu gaan we na of er verschillen zijn tussen VU- en N-VA-leden in het belang dat ze hechten aan thema's. De resultaten worden gepresenteerd in Tabel 4.

Uit de tabel komt min of meer hetzelfde beeld naar voren als uit de positionele analyse (Tabel 2). Inzake staatshervorming nemen N-VA-leden niet alleen een meer radicale positie in (zoals boven werd aangetoond), maar ze hechten er ook significant meer belang aan dan VU-leden (85,3% versus 76,6%). Aan eerder 'harde' thema's, zoals migratie, ondernemersklimaat en begrotingsevenwicht, hechten N-VA-leden duidelijk meer belang dan VU-leden. Dit lijkt een ideologische verschuiving naar de rechterzijde van het politieke spectrum, die eerder al naar voor kwam in de positionele analyse, verder te bevestigen. Nochtans werden voor enkele socio-economische onderwerpen, zoals lagere belastingen en een stabiele economie, geen significante verschillen gevonden tussen N-VA-leden en VU-leden.

TABEL 4. Percentage VU-leden en N-VA-leden die volgende onderwerpen selecteerden als één van de vijf onderwerpen waar de partij prioriteit aan moet verlenen (chi² test).

	VU	N-VA
Meer regionale autonomie	76,6 ^{***}	85,3
Migratie	41,1 ^{***}	60,4
Ondernemersklimaat	14,9 ^{***}	30,5
Begrotingsevenwicht	20,9 ^{***}	33,4
Lagere belastingen	16,6	16,9
Stabiele economie	30,7	31,0
Goed onderwijs	45,8 ^{**}	36,0
Leefmilieu vrijwaren	37,3 ^{***}	16,5
Bestrijden armoede in Vlaanderen	28,2 ^{**}	19,9
Burgerparticipatie	10,3 [*]	6,5
Verkeersveiligheid	17,9 ^{***}	5,3

*** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Voor thema's die eerder als 'soft' kunnen omschreven worden en waarop linkse partijen zich traditioneel positioneren, zien we het omgekeerde patroon: VU-leden hechten hier meer belang aan. Deze thema's zijn onderwijs, milieu, armoedebestrijding en verkeersveiligheid. Zo vindt bijvoorbeeld 45,8% van de VU-leden dat goed onderwijs één van de vijf prioriteiten moet zijn voor de partij, terwijl dit percentage bij N-VA-leden maar 36% is.

Kortom, de analyse van de belangrijkheid van thema's bevestigt in grote mate wat al naar voren kwam in de positionele analyse. N-VA-leden vinden meer regionale autonomie belangrijker dan VU-leden en ze vinden relatief gezien 'harde' thema's zoals migratie en ondernemersklimaat belangrijker dan 'zachte thema's' zoals onderwijs en armoedebestrijding. De thema's die men benadrukt zijn dus wat verschoven, maar op zich is de partij inhoudelijk niet noodzakelijk breder geworden dan in het verleden. Het autonomiestreven blijft voor veel N-VA'ers het belangrijkste thema, en is zelfs belangrijker geworden dan voor VU'ers.

Zoals bij de positionele analyse, maken we ook hier twee deelenalyses binnen de twee betrokken partijen.

Wat het belang van meer regionale autonomie betreft, vinden we een bevestiging van wat eerder in de positionele analyse naar voor kwam: VU-leden van de factie Vlaams Nationaal hechten het meest belang aan regionale autonomie (91,7% versus 71,7% voor andere VU-leden). Aangezien zij het zijn die vanuit de VU de N-VA hebben verdergezet, kan het verschil in belang van regionale autonomie tussen VU en N-VA op hun conto geschreven worden. Het percentage N-VA'ers dat belang hecht aan regionale autonomie kon nog groter zijn, als er niet heel wat nieuwe leden bij N-VA bijgekomen zijn van wie er relatief gezien minder belang hechten aan regionale autonomie (81% versus 90,3%).

TABEL 5. Percentage VU-leden (Vlaams Nationaal versus andere facties) en N-VA-leden (oud-VU-leden versus nieuwe leden) die volgende onderwerpen selecteerden als één van de vijf onderwerpen waaraan de partij prioriteit moet verlenen (chi² test).

	VU-leden		N-VA-leden	
	Factie Vlaams Nationaal	Andere facties	Lid geweest van VU	Nieuwe leden
Meer regionale autonomie	91,7***	71,7	90,3**	81,0
Migratie	45,2*	34,4	51,2**	63,0
Ondernemersklimaat	17,2	12,8	26,4	32,0
Begrotingsevenwicht	22,9	18,3	34,7	32,6
Lagere belastingen	13,4	17,8	13,4*	19,1
Stabiele economie	29,3	30,0	30,1	33,2
Goed onderwijs	45,2	43,3	44,4**	33,6
Leefmilieu vrijwaren	32,2*	43,3	16,7	15,8
Bestrijden armoede in Vlaanderen	27,4	31,1	22,6	18,9
Burgerparticipatie	5,7**	14,4	3,2**	7,3
Verkeersveiligheid	12,1**	24,4	6,0	4,7

*** $p < 0.001$; ** $p < 0.01$; * $p < 0.05$.

Voor het migratiethema versterken de factie Vlaams Nationaal en de nieuwe N-VA-leden elkaar. Aanhangers van Vlaams Nationaal hechten hier meer belang aan dan andere VU-leden, en nieuwe N-VA leden vinden dit belangrijker dan wie al langer lid is van N-VA.

Voor de andere thema's zijn er relatief weinig significante verschillen. Voor leefmilieu, burgerparticipatie en verkeersveiligheid zien we wel dat aanhangers van Vlaams Nationaal hieraan minder prioriteit toekennen dan andere VU-leden. Aan onderwijs hechten nieuwe N-VA-leden minder belang dan N-VA-leden die ook al lid waren van VU. Burgerparticipatie vinden nieuwe N-VA-leden relatief gezien belangrijker dan mensen die al langer lid zijn van de partij.

5. Conclusie

De steile electorale opgang van de regionalistische partij N-VA is opvallend. Van een partij die bij haar ontstaan moest vechten voor haar voortbestaan evolueerde ze tot de grootste partij van het land. In dit artikel verkenden we op basis van ledenbevragingen de mate waarin die electorale aardverschuiving gepaard ging met inhoudelijke veranderingen ten aanzien van de VU, de veel kleinere voorganger van N-VA. We onderscheidden drie factoren die mogelijk tot inhoudelijke verschuivingen aanleiding gaven: institutionele factoren, interne machtsverschuivingen en de komst van nieuwe leden.

Op basis van de ledenbevragingen kunnen we besluiten dat de N-VA-ideologie (in 2012) significant verschilt van de VU-ideologie (2001). Dit is niet tegengesteld aan wat Beyens en collega's (2013) eerder concludeerden op basis van een summier analyse van partijprogramma's, maar scherpt hun bevindingen aan. Ten eerste geven de ledenbevragingen aan dat er ook op het belangrijke communautaire thema inhoudelijke veranderingen zijn waar te nemen: N-VA-leden zijn radicaler op dit vlak en vinden het thema belangrijker dan VU-leden. Daarnaast blijkt uit de voorliggende analyse dat de ideologische bijsturing op alle andere inhoudelijke dimensies erg ingrijpend is. Op elk van de vijf dimensies die we voor dit onderzoek hanteerden (communautair, sociaaleconomisch, moreel-ethisch, postmaterialisme en het migratiethema) vonden we significante verschillen in beleidsposities. Bovendien stellen we op het vlak van het belang dat aan thema's wordt gehecht (de 'saliency') opvallende verschuivingen vast: N-VA-leden vinden niet alleen regionale autonomie belangrijker, ze benadrukken ook meer de nood van hervormingen op rechtse thema's zoals immigratie en het terugdringen van het overheidstekort.

Deze verschuivingen zijn onder andere het gevolg van de interne gespletenheid die al binnen de VU aanwezig was. N-VA is vooral gebouwd op de fundamenten van de VU-factie Vlaams Nationaal en met die factie verhuisde een deel van haar ideologische opvattingen mee naar N-VA. Dit blijkt duidelijk op de communautaire dimensie. Daarnaast zorgden de nieuwe leden voor een ideologische heroriëntatie, waarbij de nadruk meer komt te liggen op rechtser sociaaleconomische thema's en migratiepolitiek. Op moreel-ethisch vlak valt het progressieve karakter van N-VA op.

Ondanks het feit dat dit artikel beschrijvend van aard is, levert het interessante inzichten op die relevant zijn voor de studie van regionalistische partijen. Dit onderzoek bevestigt dat ook regionalistische partijen deels onderhevig zijn aan de trend tot 'catch-all'isering (Dandoy & Sandri, 2007). Het autonomiestreven blijft bij N-VA het belangrijkste thema, maar op de sociaaleconomische, postmaterialistische en migratiedimensie nemen de N-VA-leden rechtser posities in dan de leden van de VU. Dit is conform de verwachtingen voor een regio met een hoge welvaart. Op moreel-ethisch vlak zijn de N-VA-leden progressiever dan de VU-leden. Ook dit kan gelinkt worden aan de 'catch-all'isering van de partij, aangezien uit kiezersonderzoek blijkt dat een grote meerderheid van de Vlamingen dit soort posities verdedigt in ethische discussies.

De N-VA-case gaat dan in tegen de categorisering van regionalistische partijen die De Winter (1998) eerder naar voren schoof. Volgens die indeling vertonen linkse regionalistische partijen die postmateriële thema's omarmen (bv. ecologie of feminisme) een radicaler autonomiestreven dan rechtse of centumpartijen die minder radicaal zijn op dat vlak en die conservatieve thema's benadrukken (bv. immigratie). Op basis van de resultaten van dit onderzoek moeten we besluiten dat N-VA niet in deze categorisering past. De partij hecht meer belang aan regionale autonomie dan haar voorganger en neemt er ook meer radicale posities over in.

Bovendien omarmt N-VA minder postmaterialistische thema's en zet ze sterk in op immigratie. Aangezien Vlaanderen binnen België de meest welvarende regio is, liggen onze resultaten wel in de lijn van de verwachtingen die Massetti en Schakel (2014) formuleerden, namelijk dat regionalistische partijen in welvarende regio's meer geneigd zijn om rechtse standpunten in te nemen.

Noot

1. Dit onderzoek kwam tot stand met de hulp van een krediet aan navorser van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (FWO). Het gaat over krediet 1521212N "Survey bij partijleden van N-VA en OpenVLD: 10 jaar later". We willen het FWO hiervoor hartelijk danken.

Bibliografie

- Abts, K., Poznyak, D. & Swyngedouw, M. (2012). The Federal Elections in Belgium June 2010. *Electoral Studies*, 31(2), 448-452.
- Adams, J., Clark, M., Ezrow, L. & Glasgow, G. (2004). Understanding Change and Stability in Party Ideologies: Do Parties Respond to Public Opinion or to Past Election Results? *British Journal of Political Science*, 34(4), 589-610.
- Adams, J., Clark, M., Ezrow, L. & Glasgow, G. (2006). Are Niche Parties Fundamentally Different from Mainstream Parties? The Causes and the Electoral Consequences of Western European Parties' Policy Shifts, 1976-1998. *American Journal of Political Science*, 50(3), 513-529.
- Aldrich, J. (1983). A Downsian Spatial Model with Party Activists. *American Political Science Review*, 77(4), 974-990.
- Appleton, M. & Ward, D. (1997). Party Response to Environmental Change. *Party Politics*, 3(3), 341-362.
- Bardi, L., Bartolini, S. & Trechsel, A. (2013). Party Adaptation and Change and the Crisis of Democracy. *Party Politics*, 20(2), 151-159.
- Bélanger, E. & Meguid, B. M. (2008). Issue Salience, Issue Ownership, and Issue-based Vote Choice. *Electoral Studies*, 27(3), 477-491.
- Beyens, S., Deschouwer, K., Van Haute, E. & Verthé, T. (2015). Born Again, or Born Anew: Assessing the Newness of the Belgian Political Party New-Flemish Alliance (N-VA). *Party Politics* (eerst online gepubliceerd op doi:10.1177/1354068815601347).
- Boucek, F. (2009). Rethinking Factionalism. Typologies, Intra-party Dynamics and Three Faces of Factionalism. *Party Politics*, 15(4), 455-485.

- Bouteca, N. (2015). Ideologische inertie op links, flexibiliteit op rechts? Een onderzoek naar de mate van programmatische flexibiliteit bij liberalen en socialisten in België. *Res Publica*, 57(4), 457-479.
- Brancati, D. (2006). Decentralization: Fueling the Fire or Dampening the Flames of Ethnic Conflict and Secessionism? *International Organization*, 60(3), 651-685.
- Budge, I. (1994). A New Spatial Theory of Party Competition: Uncertainty, Ideology and Policy Equilibria Viewed Comparatively and Temporally. *British Journal of Political Science*, 24(4), 443-67.
- Budge, I. & Bara, J. (2001). Manifesto-Based Research: a Critical Review. In I. Budge, H.-D. Klingemann, A. Volkens, J. Bara & E. Tanenbaum (Eds.), *Mapping Policy Preferences. Estimates for Parties, Electors and Governments 1945-1998* (pp. 20-74). New York: Oxford University Press.
- Cross, W. & Blais, A. (2012). Who Selects the Party Leader? *Party Politics*, 18(2), 127-150.
- Cross, W. & Pilet, J.-B. (Eds.) (2015). *The Politics of Party Leadership: A Cross-National Perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- Dandoy, R. & Sandri, G. (2007). *Regionalism and Party Programs. Comparative Analysis of the Content of the Manifestos of Regionalist Parties in Europe*. Paper gepresenteerd op het congres van Società Italiana di Scienza Politica (SISP), Catania, Italië.
- De Winter, L. (1998). Conclusion: A Comparative Analysis of the Electoral, Office and Policy Success of Ethnoregionalist Parties. In L. De Winter & H. Türsan (Eds.), *Regionalist Parties in Western Europe* (pp. 204-247). London: Routledge.
- De Winter, L., Gomez-Reino, M. & Lynch, P. (Eds.) (2006). *Autonomist Parties in Europe: Identity, Politics and the Revival of the Territorial Cleavage*. Barcelona: ICPS.
- Decoster, A. & Sas, W. (2013). *De herziening van de Financieringswet: over het hoe, het waarom en het resultaat. Leuvense Economische Standpunten 2013/139*. Geraadpleegd via <http://www.econ.kuleuven.be/drc/CES/research/documenten/les-139.pdf>.
- Den Ridder, J. (2014). *Schakels of obstakels? Politieke partijen en de eensgezindheid, verdeeldheid en representativiteit van partijleden*. Proefschrift. Leiden: Universiteit Leiden.
- Deschouwer, K. (2009). *The Politics of Belgium*. London: Palgrave.
- Deschouwer, K., Delwit, P., Hooghe, M. & Walgrave, S. (2010). De verkiezingen van 2009. Resultaten en algemene tendensen. In K. Deschouwer, P. Delwit, M. Hooghe & S. Walgrave (Eds.), *De stemmen van het volk. Een analyse van het kiesgedrag in Vlaanderen en Wallonië op 7 juni 2009* (pp. 7-28). Brussel: VUBPress.
- Dilman, D.A. (1978). *Mail and Telephone Surveys: The Total Design Method*. New York: Wiley.
- Elias, A. & Tronconi, F. (2011). From Protest to Power: Autonomist Parties in Government. *Party Politics*, 17(4), 505-524.
- Erk, J. & Anderson, L. (2009). The Paradox of Federalism: Does Self-rule Accommodate or Exacerbate Ethnic Divisions? *Regional and Federal Studies*, 19(2), 191-202.
- Harmel, R. & Janda, K. (1994). An Integrated Theory of Party Goals and Party Change. *Journal of Theoretical Politics*, 6(3), 259-287.

- Harmel, R., Tan, A., Janda, K. & Smith, J. (1995). *Substance vs. Packaging: An Empirical Analysis of Parties' Issue Profiles*. Paper gepresenteerd op de Annual Meeting of the American Political Science Association, Chicago, Verenigde Staten.
- Holsteyn, J., Den Ridder, J., Koole, R. (2015). From May's Law to May's Legacy: On the Opinion Structure within Political Parties. *Party Politics* (eerst online gepubliceerd op doi: 10.1177/1354068815603242).
- Hooghe, M. & Boonen, J. (2014). *De evolutie van het ledenaantal van politieke partijen in Vlaanderen, 1970-2014*. Leuven: Centrum voor Politicologie, KULeuven.
- Janda, K., Harmel, R., Edens, C. & Goff, P. (1995). Changes in Party Identity. Evidence from Party Manifestos. *Party Politics*, 1(2), 171-196.
- Katz, R. (2001). The Problem of Candidate Selection and Models of Party Democracy. *Party Politics*, 7(3), 277-296.
- Katz, R. & Mair, P. (1995). Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party. *Party Politics*, 1(1), 5-28.
- Kennedy, F., Lyons, P. & Fitzgerald, P. (2006). Pragmatists, Ideologues and the General Law of Curvilinear Disparity: The Case of the Irish Labour Party. *Political Studies*, 54(4), 786-805.
- Kirchheimer, O. (1966). The Transformation of West European Party Systems. In J. LaPalombara & M. Weiner (Eds.), *Political Parties and Political Development* (pp. 177-200). Princeton: Princeton University Press.
- Laver, M. & Garry, J. (2000). Estimating Policy Positions from Political Texts. *American Journal of Political Science*, 44(3), 619-634.
- Libbrecht, L., Maddens, B. & Swenden, W. (2011). Party Competition in Regional Elections: The Strategies of State-Wide Parties in Spain and the United Kingdom. *Party Politics*, 19(4), 624-640.
- Mair, P. (1997). *Party System Change*. Oxford: Oxford University Press.
- Mair, P. (2001). Searching for the Positions of Political Actors. A Review of Approaches and a Critical Evaluation of Expert Surveys. In M. Laver (Ed.), *Estimating the Policy Positions of Political Actors* (pp. 10-30). New-York: Routledge.
- Marks, G., Hooghe, L., Steenbergen, M. & Bakker, R. (2007). Crossvalidating Data on Party Positioning on European Integration. *Electoral Studies*, 26(1), 23-38.
- Massetti, E. (2009). Explaining Regionalist Party Positioning in a Multi-dimensional Ideological Space: A Framework for Analysis. *Regional and Federal Studies*, 19(4-5), 501-531.
- Massetti, E. & Schakel, A. (2013). Between Autonomy and Secession: Decentralization and Regionalist Party Ideological Radicalism. *Party Politics*. (eerst online gepubliceerd op doi:10.1177/1354068813511380).
- Massetti, E. & Schakel, A. (2014). *From 'Socio-economic Class' to 'Socio-economic Region': How Regionalist Parties Link Their Ideological Positions Across the Centre-periphery and the Left-right Dimensions*. Paper gepresenteerd op PSA Conference, Manchester, UK.

- May, J.D. (1973). Opinion Structure of Political Parties: The Special Law of Curvilinear Disparity. *Political Studies*, 21(2), 135-151.
- Meguid, B. (2005). Competition Between Unequals: The Role of Mainstream Party Strategy in Niche Party Success. *American Political Science Review*, 99(3), 347-359.
- Meyer, T. & Miller, B. (2015). The Niche Party Concept and Its Measurement. *Party Politics*, 21(2), 259-271.
- Miller, G. & Schofield, N. (2003). Activists and Partisan Realignment in the United States. *American Political Science Review*, 97(2), 245-260.
- Norris, P. (1995). May's Law of Curvilinear Disparity Revisited. Leaders, Officers, Members and Voters in British Political Parties. *Party Politics*, 1(1), 29-47.
- Ostrogorski, M. (1964). *Democracy and the Organisation of Political Parties. Volume II: The United States*. Chicago: Quadrangle Books.
- Panbianco, A. (1988). *Political Parties: Organization and Power*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pilet, J.-B. & Wauters, B. (2014). The Selection of Party Leaders in Belgium. In J.-B. Pilet & W. Cross (Eds.), *The Selection of Political Party Leaders in Contemporary Parliamentary Democracies. A Comparative Study* (pp. 30-46). London: Routledge.
- Rabinowitz, G. & Macdonald, S. (1989). A Directional Theory of Issue Voting. *American Political Science Review*, 83(1), 93-121.
- Rose, R. (1984). *Do Parties Make a Difference?* Chatham: Chatham House Publishers.
- Scarow, S. (1994). The Paradox of Enrollment: Assessing the Costs and Benefits of Party Memberships. *European Journal of Political Research*, 25(1), 41-60.
- Scarow, S. E. (2000). Parties without Members? Party Organization in a Changing Electoral Environment. In R. Dalton & M. Wattenberg (Eds.), *Parties without Partisans. Political Change in Advanced Industrial Democracies* (pp. 79-101). Oxford: Oxford University Press.
- Schattschneider, E. (1942). *Party Government*. New-York: Holt, Rinehart and Winston.
- Swyngedouw, M. & Rink, N. (2008). *Hoe Vlaams-Belgischgezind zijn de Vlamingen? Een analyse op basis van het postelektorale verkiezingsonderzoek 2007*. Geraadpleegd op [https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/197920/1/Hoe + Vlaams-Belgischgezind + zijn + de + Vlamingen.pdf](https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/197920/1/Hoe+Vlaams-Belgischgezind+zijn+de+Vlamingen.pdf).
- Van Haute, E. (2015). From the Cradle to the Grave? Party Membership in Belgium. In E. Van Haute & A. Gauja (Eds.), *Party Members and Activists* (pp. 34-49). London: Routledge.
- Van Haute, E. & Carty, R. K. (2012). Ideological Misfits: A Distinctive Class of Party Members. *Party Politics*, 18(6), 885-895.
- Van Haute, E. & Pilet, J.-B. (2006). Regionalist Parties in Belgium (VU, RW, FDF): Victims of Their Own Success? *Regional and Federal Studies*, 16(3), 297-313.
- Van Mierlo, J. G. A. (1989). *Spatial Analysis of Electoral Competition. Demand and Supply of Economic Policy in Representative Democracy. The Netherlands 1946-1982*. Proefschrift. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

- Verstraete, T. (2003). De invloed van interne partijfactoren op partijvernieuwing. Een verkennende analyse. *Res Publica*, 45, 173-200.
- Wagner, M. (2011). Defining and Measuring Niche Parties. *Party Politics*, 18(6), 845-864.
- Wauters, B. (2005). Divisions within an Ethno-regional Party: The Volksunie in Belgium. *Regional and Federal Studies*, 15(3), 329-352.

Appendix

TABEL 6. Constructie van schalen voor beleidsdimensies (Cronbachs alfa en factorladingen).

Vraag	Factorladingen
Communautaire dimensie (Cronbachs alfa: 0.653)	
Opinie over hoe ver de staatsvorming moet gaan	0,825
Attitude over 'Vlaanderen moet onafhankelijk worden'	0,864
Attitude over 'Vlaams-nationalisme moet het belangrijkste programmapunt blijven van VU/N-VA'	0,587
Moreel-ethische dimensie (Cronbachs alfa: 0.573)	
Attitude over 'De openstelling van het burgerlijk huwelijk voor homokoppels is een goede zaak geweest'	0,823
Attitude over 'Het is goed dat het beperkte gebruik van softdrugs niet streng wordt vervolgd'	0,643
Opinie op een schaal gaande van 'behoud van traditionele waarden en normen' (0) tot 'vrije keuze voor ieder individu' (10)	0,810
Postmateriële dimensie (Cronbachs alfa: 0.403)	
Attitude over 'Economische groei en een goed ondernemersklimaat zijn belangrijker dan milieubehoud'	-0,803
Opinie op een schaal gaande van 'economische groei en meer welvaart' (0) tot 'kwaliteit van het leven' (10)	0,729
Socio-economische dimensie (Cronbachs alfa: 0.583)	
Attitude over 'De sociale klassenverschillen zouden kleiner moeten zijn dan ze nu zijn'	0,779
Attitude over 'Arbeiders moeten nog steeds strijden voor een gelijkwaardige plaats in de maatschappij'	0,839